

Idegenhonos, inváziós fajok hazánk védett területein

Korda Márton¹, dr. Kézdy Pál², dr. Csiszár Ágnes³

Melyek a legsúlyosabb veszélyeztető tényezők a védett területeken? Melyek a legnagyobb kárt okozó inváziós növény- és állatfajok? Melyek azok a kulcstényezők, amelyek leginkább hátráltatják az inváziós fajok elleni küzdelmet? Többek között ezekre a kérdésekre kerestünk választ egy internetes kérdőíves felmérés segítségével, amelyet a védett területek természetvédelmi kezelőinek küldtünk szét. Az alábbiakban a beérkezett válaszok közül az erdőkre vonatkozó tanulságait mutatjuk be.

Az inváziós fajok jelentősége az Európai Unióban és hazánkban

Az inváziós fajok biodiverzitásra gyakorolt negatív, gyakran kritikus hatása ma már közismert tény. Az általuk okozott gazdasági károk mértéke talán kevésbé ismert. Az Európai Unió hivatalos kiadványában megjelent adat szerint 2009-ben az ellenük való védekezés évente kb. 12 milliárd eurót emésztett fel, mely érték ráadásul folyamatosan növekszik. Megjegyzendő, hogy ez az összeg nem tartalmazza azokat a bevételkieséseket és járulékos költségeket, amelyek egy inváziós faj megjelenése miatt keletkezhetnek.

A gazdálkodók saját bőrükön érzik ezeket a terheket, például az ápolásra fordított összeg emelkedésében, egy aranyvesszővel fertőzött rétről betakarított széna gyengébb minőségében, vagy éppen valamely kertészeti kultúrában megjelenő károsító elleni védekezés költségeiben.

A fentiek jól mutatják, hogy az inváziós fajok által okozott probléma korántsem a természetvédelem „magánügye”, sőt kijelenthető, hogy az agrárium csaknem minden ágazatát érinti. Mindez korántsem ennyire egyszerű kérdés, hiszen a szóban forgó fajok között számos olyan is van, melyek egyfelől jelentős károkat okoznak, másfelől nem elhanyagolható bevételeket eredményeznek.

¹ Egyetemi tanársegéd, Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kar, Növénytani és Természetvédelmi Intézet

² Szakmai igazgatóhelyettes, Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

³ Egyetemi docens, Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kar, Növénytani és Természetvédelmi Intézet

1. kép Tömegesen megjelenő bálványfasarjak fiatal kocsányos tölgyesben (fotó: Korda Márton)

E fajok közül jelentős vitákat generálnak az olyan esetek, ahol a kár és a haszon más-más szereplőnél jelentkezik. Hazánk legjelentősebb inváziós fa- és cserjefajainak természetvédelmi és gazdasági szempontú megítélését az 1. táblázat mutatja.

Alakuló európai uniós és nemzeti szabályozás

Az inváziós fajok okozta károk tényét az Európai Unió is felismerte, és a biodiverzitás védelme érdekében 2015. január 1-jén hatályba léptette az inváziós fajokról szóló rendeletét, amelyről az Erdészeti Lapok 2016. áprilisi számában részletesen olvashattunk.

A rendeletben megfogalmazott előírások, korlátozások egy külön megjelenő listán szereplő fajokra vonatkoznak, tehát egy adott faj elleni védekezés kapcsán kulcsfontosságú kérdés, hogy az felkerül-e a listára, vagy sem. Az első listát 2016 júliusában fogadta el az Európai Bizottság, de ennek bővítése – a tagállamok javaslatai alapján – jelenleg is napirenden van. Az inváziós fajokkal kapcsolatos uniós törekvések miatt hazánkban is számos jogszabály esetében vált szükségessé a jog-

1. táblázat Hazánk legjelentősebb inváziós fa- és cserjefajainak természetvédelmi és gazdasági jelentősége

		Pozitív gazdasági jelentőség										
		Erdészet			Méhészet			Kertészet				
		Kimagasló	Jelentős	Csekély/nincs	Kimagasló	Jelentős	Csekély/nincs	Kimagasló	Jelentős	Csekély/nincs		
Természetvédelmi és gazdasági károsítás	Kimagasló			amerikai köris zöld juhar, bálványfa, kései meggy, gyalogakác				amerikai köris, zöld juhar, kései meggy, gyalogakác			amerikai köris* zöld juhar*	bálványfa, kései meggy, gyalogakác
	Jelentős	fehér akác		keskenylevelű ezüstfa, nyugati ostorfa	fehér akác	keskenylevelű ezüstfa	nyugati ostorfa				keskenylevelű ezüstfa, nyugati ostorfa	fehér akác
	Csekély/nincs											

* Kertészeti jelentőségük csak a fajtáinak van

harmonizáció, így többek között módosult a természetvédelmi, a vadászati és az erdőtörvény is, és egy új kormányrendelet is született az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről. Ezek 2017. január 1-jén léptek hatályba.

Az uniós rendelet a minden tagállamra kötelező uniós lista mellett lehetővé teszi regionális, illetve nemzeti listák készítését is. Ez utóbbi összeállítása hazánkban is cél, amivel kapcsolatban napjainkban is zajlanak egyeztetések.

Természetvédelmi szempontú felmérés az idegenhonos inváziós fajokról

A fentiekből tehát kiderül, hogy a nemzeti lista jelenleg még nyitott kérdés, sőt az uniós lista bővítésére is lehetőség van. A Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóság és a Soproni Egyetem Erdőmérnöki Karának Növényntani és Természetvédelmi Intézetében e döntési folyamatok elősegítése érdekében országos felmérést végzett a védett területek természetvédelmi kezelőinek körében, melynek erdőket is érintő eredményeit fontosnak tartjuk az erdészszakmával is megismertetni.

2014-ben *Andrea Monaco* és *Piero Genovesi* olasz kutatók *European guidelines on protected areas and invasive alien species* címmel publikálták kérdőíves felmérésük eredményét. A felmérés védett vagy Natura 2000 területekre, illetve azok egy jól elhatárolható részére vonatkozott, és a válaszadásra célzottan a természetvédelmi kezelőket kérték fel.

Az online kérdőívvel kifejezetten az inváziós állat- és növényfajok veszélyesség szerinti rangsorolására, az általuk okozott természetvédelmi problémákra, az ellenük való védekezés tapasztalataira és az ezt hátráltató tényezőkre kérdeztek rá. 24 európai országból összesen 138 védett területre vonatkozóan kaptak válaszokat. Mivel a felmérésből hazánk kimaradt, fontosnak tartottuk, hogy az eredetivel megegyező módszertan szerint a 10 nemzetipark-igazgatóságnak szétküldjük a kérdőíveket azzal a kéréssel, hogy minél több területre vonatkozóan töltsék ki. 2016 decemberéig 73 adatközlő összesen 144 kitöltött adatlapot rögzített az erre a célra létrehozott webes felületen. A felmérés számos érdekes tanulsággal szolgált az inváziós fajokkal kapcsolatban.

A felmérés erdőkre vonatkozó fontosabb eredményei

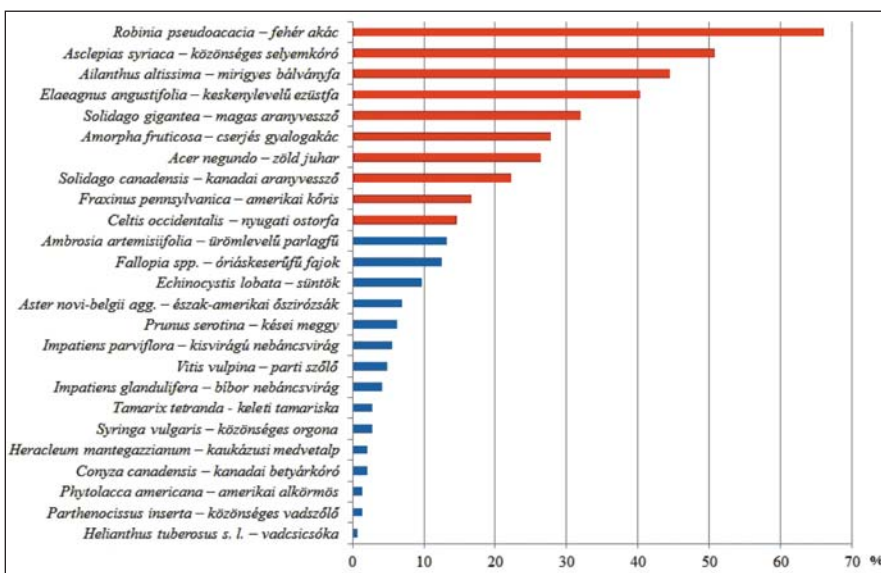
A biodiverzitást veszélyeztető tényezők rangsorolása szerint az európai felmérésben – a nemzetközi szakirodalommal, illetve szakmai közvéleménnyel összhangban – a biológiai invázió az élőhelyvesztést követően a második legjelentősebb veszélyforrás. Figyelemre méltó, hogy a hazai szakemberek ezzel szemben az inváziós fajok térhódítását sorolták az első helyre, míg az élőhelyvesztés a második helyen szerepelt.

Az inváziós fajok elleni védekezési tapasztalatokat, illetve lehetőségeket részletező kérdésekből egyértelműen kiderül, hogy míg a növényfajok ellen számottevő a gyakorlati védekezés, addig az állatfajok esetében ez lényegesen ritkább. Figyelemre méltó, hogy a hazai szakemberek szerint a leghatékonyabb védekezést az átalakított, leromlott élőhelyek helyreállítása jelenti, az inváziós fajok célzott irtása csak a második helyen szerepel.

Az inváziós fajok hatásai közül a felmérésben részt vevők az élőhelyekre kifejtett hatást és az őshonos fajokkal történő versengést ítélték a legjelentősebbnek. Fontos hangsúlyozni, hogy a 11 válaszlehetőség közül a jelentőség szerinti sorrendben a gazdasági károkozás a 4. helyen szerepel. Az inváziós fajok elleni küzdelmet leginkább hátráltató tényezők esetén a szakemberek a korlátozott erőforrásokat, a kapacitáshiányt és a tudatosság hiányát sorolták a lista legelejére.

A felmérés egyik legfontosabb eredménye a vizsgált területeken problémát okozó inváziós növényfajok felsorolása és károkozásuk mértékének megadása (1. ábra). A lista élén a fehér akác áll, amelyet a területek 66%-án ítélték a legjelentősebb inváziós fajok egyikének. A fa-, illetve cserjefajok közül ezt követte a mirigyes bálványfa, majd a keskenylevelű ezüstfa, melyeket a területek 44, illetve 40%-án tartottak számon a legnagyobb kárt okozó inváziós fajok között.

Az értékelt területeken a gyalogakác 28%-ot, a zöld juhar 26%-ot, az amerikai kőris 17%-ot, a nyugati ostorfa 15%-ot

1. ábra A vizsgált területeken problémát okozó inváziós növényfajok a felméréssel érintett területek százalékos arányában

meghaladó aránnyal szerepelt az inváziós növényfajok listáján. A kései meggy és a parti szőlő meglepően kis értékkel jelent meg a felmérésben, a területeknek mindössze 5-6%-án jelölték ezeket a fajokat.

Kiemelendő, hogy a fenti fajok mindegyike szerepel a hatályos erdőtörvény végrehajtási rendeletének 1. mellékletében. Ebből az következik, hogy jogilag e fajok mindegyike erdőt és fásítást alkotó fa- és cserjefajnak számít, ami az inváziós fajok elleni védekezést korántsem segíti elő, sőt lényegesen gátolja. Jelenleg ugyanis az erdőrészlet záródási értékébe a fenti fafajok is beleszámítanak, így aki szeretné elkerülni a felújítási kötelezettség keletkezését, annak egy jelentősebb inváziós fertőzés esetén meglehetősen korlátozott lehetőségei vannak e fajok visszaszorítására.

Megemlítendő még a természetvédelmi és erdőgazdasági károkat egyaránt okozó közönséges selyemkóró, valamint a magas és kanadai aranyvessző is, melyek ugyancsak a tíz legjelentősebb faj közé kerültek.

Érdekes eredményeket hozott az inváziós állatfajok listája is, melyen a muflon a 4. helyen, míg a dám a 6. helyen szerepel, de említést érdemel a lista élén szereplő házi macska is.

2. táblázat Javaslat az inváziós nemzeti lista összeállításához

Gazdasági jelentőség (vagy más hasznosítás)	Példa	Kezelés
Van, nagy területen elterjedt fajok, természetvédelmi károkozások kimagasló.	Méhészet, kertészet: bálványfa; méhészet: aranyvesszőfajok, selyemkóró.	– További alkalmazások mellőzése; – Visszaszorításukra az ország teljes területén törekedni kell.
Van, nagy területen elterjedt fajok, természetvédelmi károkozások jelentős.	Erdőgazdálkodás, méhészet: fehér akác, ezüstfa; kertészet: nyugati ostorfa, ezüstfa, amerikai körisfajták, zöldjuharfajták.	– Visszaszorításuk a védett és Natura 2000 területeken, továbbá természetközeli erdőgazdálkodással érintett területeken; – Diszfaként való alkalmazás teljes mellőzése, ill. meddő fajták alkalmazása.
Van, invázió kezdeti szakaszában levő fajok, természetvédelmi károkozások (jelenleg) csekély.	Energetika, kertészet: smaragdfa (<i>Paulownia</i>); kertészet: orgona.	– Visszaszorításuk a védett és Natura 2000 területeken; – más területeken hasznosításuk korlátozásokkal megengedhető.
Nincs/elhanyagolható, nagy területen elterjedt fajok, természetvédelmi károkozások kimagasló vagy jelentős.	Zöld juhar, amerikai köris, gyalogakác, kései meggy, parti szőlő, parlagfű, süntök, bíbor nebáncsvirág.	– További alkalmazások mellőzése; – Visszaszorításukra az ország teljes területén törekedni kell.

Javaslatok a nemzeti lista összeállításához

Megítélésünk szerint a formálódó nemzeti lista összeállításához fontos támpontot nyújt az ismertetett felmérés eredménye, melyet figyelembe véve az alábbi javaslattal élünk a lista kialakítására. Úgy gondoljuk, hogy az összeállítandó nemzeti listát feltétlenül differenciálni kell, figyelembe véve a faj által okozott természetvédelmi problémák mellett annak gazdasági jelentőségét is. Erre szolgál példaként a 2. táblázat.

aránya. Mindeme problémák a múltban gyökereznek, a jelenben már érezhető gondokat okoznak, s a jövőben fokozódni fognak, amennyiben az érintett szakterületek nem tesznek ellene.

A biológiai invázió problémájának kezeléséhez folyamatos tapasztalatcserére, közös megoldáskeresésre, a természetvédelmi és erdészeti szakemberek, döntéshozók, civil szervezetek, kutatók együttműködésére van szükség.

Összegzésül megállapíthatjuk, hogy a legtöbb védett területen problémát okozó inváziós növényfajokra vonatkozó lista elején szereplő 10 faj között 7 fászfaj található. A fenti fajok egyike sem közömbös az erdőgazdálkodók számára azok gazdasági haszna vagy éppen károkozása miatt. Ennek alapján az erdészszakmának kiemelkedő szerepe van a probléma kezelésében.

A biológiai sokféleség megőrzésében legfontosabb szerepet játszó védett, illetve Natura 2000 területeken nem lehet kérdéses, hogy alapvető cél az inváziós fajok visszaszorítása, terjedésük megakadályozása. Ugyanakkor az egyéb területeken az egyes fajok kezelésénél és a jogi szabályozásnál figyelembe kell venni azok gazdasági jelentőségét is.

A fentiekből tehát kiderült, hogy napjainkban a természetvédelem egyik legnagyobb problémája az inváziós fajok intenzív térhódítása. Végigtekintve a legnagyobb gondot okozó fajok listáját, szembeötlő a fászfajok kimagasló

OEE 148. VÁNDORGYŰLÉS MEGHÍVÓ

2017. JÚNIUS 23–24.

Tisztelt Vendégeink! Tisztelt Résztevők!

Az Országos Erdészeti Egyesület 148. Vándorgyűlését a Somogy megyei Kaszón rendezi.

A Vándorgyűlés időpontja: 2017. június 23–24. (péntek—szombat)

A terepi programok házigazdája a KASZÓ Zrt.

A Vándorgyűlést megelőzően, 2017. június 21–22-én, ugyancsak Kaszón, a KASZÓ Zrt. szervezésében zajlik az Év Erdésze Verseny 2017. évi országos döntője.

A Vándorgyűlésre való jelentkezésre 2017. április 5. és május 5. között nyílik lehetőség a www.vandorgyules.hu oldal regisztrációs felületein.

Kérjük, kísérik figyelemmel a kapcsolódó híryanaginkat a www.oee.hu honlapon! Bízunk benne, hogy idén Önt is a Vándorgyűlés résztvevőinek sorában köszönthetjük!

Budapest–Kaszó, 2017. február 15.

Zambó Péter
elnök, OEE

Galamb Gábor
vezérigazgató, KASZÓ Zrt.

